

Józef Borzyszkowski

"Społeczność kaszubska w procesie przemian : Kultura - Tożsamość - Język", red. Kazimierz Klejna, Cezary Obracht-Prondzyński, Warszawa 2012 : [recenzja]

Acta Cassubiana 14, 331-336

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Józef Borzyszkowski

***Spoleczność kaszubska w procesie przemian.
Kultura * Tożsamość * Język,***

**red. Kazimierz Kleina i Cezary Obracht-Prondzyński,
Kancelaria Senatu, Warszawa 2012, ss. 242.**

**(Tom wydany w ramach serii „Zeszyty Zespołów Senatu RP”,
2012, z. 12)**

W strukturach Senatu RP działa od poprzedniej kadencji m.in. Kaszubski Zespół Parlamentarny, jako jeden z ponad trzydziestu, stanowiący swoistą nowość w dziejach polskiego parlamentu. – „Został utworzony w celu działania na rzecz wszechstronnego rozwoju Kaszub i Pomorza. Do jego zadań należy wspieranie działań na rzecz rozwoju społecznego i gospodarczego Kaszub i Pomorza, promocja i upowszechnianie wiedzy o historii, kulturze i języku Kaszubów, monitorowanie wprowadzenia w życie ustawy o mniejszościach narodowych, a także podejmowanie inicjatyw i występowania z wnioskami do organów Sejmu i Senatu w powyższych sprawach.

Zespołowi przewodniczy senator Kazimierz Kleina, w skład wchodzi ponadto senatorowie: Mieczysław Augustyn, Leszek Czarnobaj, Andrzej Kobiak, Sławomir Preiss, Edmund Wittbrodt, Jan Wyrowiński, Roman Zaborowski i Piotr Zientarski oraz posłowie: Dorota Arciszewska-Mielewczyk, Marek Biernacki, Jerzy Budnik, Stanisław Gawłowski, Teresa Hoppe, Krystyna Kłosin, Magdalena Kochan, Stanisław Lamczyk, Kaziemirz Plocke, Sławomir Rybicki, Donald Tusk¹.

Prezentowany tu nr 12 „Zeszytów Zespołów Senackich” ma na tle poprzednich, zawierających materiały pokonferencyjne, wyjątkowy charakter, dość trudny

¹ Cytat z jednostronicowej „Informacji o składzie, zakresie zainteresowań i działalności Kaszubskiego, Zespołu Parlamentarnego”, zawartej na końcu prezentowanej publikacji, s. 241. Na ostatniej str. 242 podano wykaz – „Zeszyty Zespołów Senackich”, obejmujący 11 pozycji, dokumentujących zorganizowane przez zespoły konferencje w rodzaju nr 2 „Funkcjonowanie i finansowanie Ochotniczych Straży Pożarnych (materiały z konferencji 14 grudnia 2009 r.)”, czy nr 7 „Samorząd przyjazny seniorom (materiały z konferencji 5 listopada 2010 r.)”. Z. 11 ma całkiem odrębny charakter...

do określenia, choćby z tytułu jego zawartości i celów, jakie postawili sobie twórcy tomu – jego redaktorzy. Cele tego wydawnictwa sformułowali oni we *Wstępie*, gdzie po zaprezentowaniu Kaszubskiego Zespołu Parlamentarnego i jego celów, zapisali, iż „KZP, który poprzez różnorodne inicjatywy prezentuje i popularyzuje dorobek społeczności kaszubskiej, reprezentuje jej interesy na forum parlamentu, ale też wnosi do niego styl działania Kaszubów oraz najważniejsze elementy ich mentalności: skłonność do kompromisu, szukanie porozumienia oraz zwracanie uwagi na interes ogółu, zgodnie z zasadami wywiedzionymi z pomorskiej myśli politycznej...”. – Słowa te towarzyszyć mogą i winny każdemu z czytelników tej publikacji. Dalej w tym króciutkim – 2-stronnicowym wstępie czytamy: „Niniejsza książka jest kolejną inicjatywą Kaszubskiego Zespołu Parlamentarnego. Celem publikacji było zebranie i usystematyzowanie najważniejszych informacji o Kaszubach, ich kulturze, literaturze, tożsamości, o miejscu i roli Kaszubów w życiu publicznym, ich sytuacji prawnej w kontekście ustawy (...).” – Przyznać trzeba, że zarówno cele KZP, jak i wydanego jego staraniem tomiku tekstów – omawianej tu książki, są bardzo ważne, a może też nader ambitne. Wielka jest też nadzieja i wiara redaktorów, „że książka pomoże przybliżyć i uporządkować wiedzę na temat społeczności kaszubskiej, ich [pewnie miało być jej] aktualnej sytuacji, osiągnięciach, problemach, wyzwaniach. Wierzymy głęboko, że dla osób, które dotąd nie zetknęły się z Kaszubami, lektura ta będzie dobrą okazją, aby nas/ich poznać i zrozumieć”². – Już sam wstęp, odbiegający od wzorca przyjętego nie tylko w nauce, sygnalizuje wspomnianą „wyjątkowość” sprezentowanego nam przez Senat RP tomu różnorodnych tekstów, złożonych na jedną książkę.

Zawartość tomu i różnorodność tekstów autorskich nań się składających sygnalizuje *Spis treści*, bardzo szczegółowy, bo obejmujący nie tylko autorów i tytuły ich tekstów, ale również tytuły podrozdziałów. Dla orientacji czytelników „A.C.” warto zaprezentować go w całości.

Przyjmuję, iż głównymi adresatami tej książki są ludzie nieznający Kaszubów i naszej specyfiki. Jednakże jej promocja miała miejsce wśród najbardziej zainteresowanych przedstawicieli społeczności kaszubskiej, z których niejeden, a choćby jeden, z zawartych w tomie tekstów mógł poznać już wcześniej. Całkiem bowiem nowe są jedynie *Refleksje kaszubskie* Edmunda Wnuk-Lipińskiego i Krzysztofa Piesiewicza. Niemniej, najważniejsze wydają się artykuły Cezarego Obracht-Prondzyńskiego i Jerzego Tredera, odpowiadające ambitnym celom sformułowanim we wstępie. Z nimi też warto, nawet raz jeszcze, bliżej się poznać, a przy okazji podyskutować, choćby na temat dylematów naszej tożsamości, czy też bogactwa współczesnej kultury, także literatury kaszubskiej, bogactwa raczej tylko ilościowego. Ono bowiem prezentuje obraz Kaszubów – świata głównie folkloru i folku... W trakcie lektury nasuwa się też myśl, iż nasza kultura podobna jest do

² *Spoleczność kaszubska w procesie przemian...*, s. 7-8.

współczesnej polityki, gdzie także folkloru aż nadto wiele. – Te dwa pierwsze teksty mają największy walor naukowy i stanowią wyśmienity materiał do dalszych badań, jak i pogłębionej refleksji, której nigdy za wiele.

Nie mniej ciekawy i bardzo istotny jest kolejny artykuł Cezarego Obracht-Prondzyńskiego i Łukasza Grzędzickiego, dotyczący funkcjonowania w społeczności kaszubskiej „Ustawy o mniejszościach... i języku regionalnym”, Bez

SPIS TREŚCI

CEZARY OBRACHT-PRONDZYŃSKI

Kim są Kaszubi– pytania dawne, odpowiedzi współczesne	9
Dylematy związane z kaszubską tożsamością.	19
Kultura kaszubska współcześnie	39

JERZY TREDER, CEZARY OBRACHT-PRONDZYŃSKI

Literatura kaszubska – jej fenomen, historia i społeczne znaczenie	69
Uwagi wstępne	69
Początki piśmiennictwa	70
Prekursorzy piśmiennictwa:	
Florian Ceynowa i Hieronim Derdowski	72
Młodokaszubi i Bernard Sychta.	76
Zrzeszeńcy i ich naśladowcy	78
Jan Trepczyk, nauczyciel, publicysta, poeta, kompozytor i zasłużony działacz kaszubski.	82
Różnorodność życia literackiego w okresie międzywojennym	86
Życie literackie i nowe zjawiska literackie po II wojnie światowej.	88
Zróżnicowanie geograficzne i ideowe środowiska literackiego na Kaszubach	92
Oralność – piśmiennosc – Internet, czyli nieco o antropologii literatury kaszubskiej.	98

CEZARY OBRACHT-PRONDZYŃSKI, ŁUKASZ GRZĘDZICKI	
Społeczność kaszubska wobec Ustawy	
o mniejszościach narodowych i etnicznych	
oraz języku regionalnym.	105
KASZUBSKA SIŁA W PARLAMENCIE	135
KAZIMIERZ KLEINA	
Kaszubska siła w parlamencie.	137
Oświadczenia.	142
Sprawozdanie z działalności	
kaszubskiego zespołu parlamentarnego	
w latach 2008 – 2010 r.	149
KAZIMIERZ KLEINA, KRZYSZTOF KORDA	
Lech Bądkowski	
Stolem Kaszubski, Autorytet Solidarności	160
REFLEKSJE KASZUBSKIE	179
EDMUND WNUK-LIPIŃSKI	
Refleksje kaszubskie.	181
KRZYSZTOF PIESIEWICZ	
Magiczne miejsce - magiczny czas.	188
Ks. PROF. HENRYK SKOROWSKI	
Niektóre aspekty etosu kaszubów.	195
1. Postawa wiary	195
2. Postawa patriotyzmu	196
3. Postawa sprawiedliwości	198
4. Postawa miłości	198
5. Postawa solidarności	199
KASZUBY OD KUCHNI.	203
Pyszna kaszubska kuchnia	208
Kolorowe kaszubskie stroje	217
Niezwykłe rzemiosło i sztuka	219
Zwyczaje, tradycje i obrzędy	223
Jeśli jest język, jest też literatura.	231

wątpienia ustawa ta stanowi wielki sukces Kaszubów i polskiego parlamentu. Jej korzenie tkwią w działaniach społeczności zrzeszonej i naszych przyjaciół w latach PRL. Jest ona wielkim błogosławieństwem i takimże wyzwaniem! Jej realizacja i interpretacja, daleka od ducha ustawy, wymaga również dalszego, merytorycznego, także prawodawczego działania KZP, co dobitnie autorzy sygnalizują na końcu swojej ekspertyzy, obejmującej również niepokojący stan prezentacji spraw mniejszości w mediach publicznych, które dziś stanowią główny podmiot kształtowania wiedzy, świadomości i tożsamości, także Kaszubów.

Przykład realizacji tej Ustawy jest znamieny dla ogólnopolskiej rzeczywistości prawno-ustrojowej, jak też jakości owoców pracy parlamentu.

Czytając, studiując prezentowaną książkę można odnieść wrażenie, że jej główny redaktor, senator K. Kleina, punkt ciężkości całego tomu zlokalizował w drugiej jego części, zatytułowanej *Kaszubska siła w parlamencie*. Obejmuje ona dwa teksty, prezentujące dokonania KZP, wśród których niemalą rolę pełnią *Oświadczenia*. Generalnie można mówić, iż KZP trzyma się z powodzeniem przede wszystkim promocją regionu i edukacją parlamentarzystów w zakresie problemów dziejów i kultury Kaszubów-Pomorzan, bo także Krajniaków i całego Pomorza Zachodniego, co w kontekście tradycji i pomorskiej myśli politycznej Lecha Bądkowskiego szczególnie ważne. Mimo to niejednym z czytelników może odczuwać niedosyt, brak informacji (a może i działań KZP!), dotyczących najważniejszego zadania parlamentu – pracy w dziedzinie kształtowania i doskonalenie prawa, jak i śladów zasygnalizowanego we *Wstępie* stylu działania Kaszubów czy naszej mentalności... Mimo woli kłębią się w głowie myśli, co mógłby na ten temat powiedzieć przywołany przez autorów Lech Bądkowski. Zastanowiła mnie m.in. informacja, zawarta w ostatnim zdaniu „Sprawozdania... KZP”, głosząca światu, iż „Zainteresowanie językiem kaszubskim wykracza daleko poza Pomorze, jest on wykładany także w Poznaniu i Krakowie. W miastach tych pisana była również matura z tego języka” – Aż dziw, że ten swoisty news nie zaistniał dotąd nawet w kaszubskiej prasie, choćby w „Pomeranii”. Stąd szukam konkretów....

Kolejny tekst Kazimierza Kleiny i Krzysztofa Kordy, dotyczący Lecha Bądkowskiego, przypominający także prezentowaną w Senacie wystawę poświęconą tej wielkiej postaci, być może wbrew woli redaktorów, uświadamia potrzebę pracy nad pracą, nad jakością słowa i każdego naszego dzieła, zwłaszcza w dziedzinie prawa.

Refleksje Kaszubskie, już przywołane, obejmują także ciekawy tekst ks. prof. Henryka Skorowskiego *Niektóre aspekty etosu Kaszubów*. Zawiera on jednak wyidealizowany obraz naszej społeczności, ideał, przy którym wszyscy się opowiadają, ale coraz bardziej nieliczni się z nim utożsamiając, go praktykują. Sądzę, że warto nieustannie ideały przypominać, ale też badać rzeczywistość, choćby ją opisywać i konfrontować oba obrazy, by etos nie tracił swej twórczej siły, a w zmieniającej się rzeczywistości oddziaływał nie tylko na zewnątrz, ale przede wszystkim na postawy przypisanych doń członków wspólnoty.

Ostatnia część omawianej książki zatytułowana jest *Kaszubi od kuchni*. Bez wątpienia to nader oryginalna cząstka całości. Nie potrafię jednak wyjaśnić, dlaczego w *Spisie treści* pominięto nazwiska jej autorów – senatora K. Kleiny i red. Piotra Ostrowskiego, którzy ofiarowali tu parlamentarzystom i czytelnikom „fragmenty przewodnika »Kaszuby od kuchni«, który niebawem ukaże się drukiem”³. (Być może to wyraz kaszubskiej skromności Redaktora i Senatorsa).

W tymże kulinarnym przewodniku nie tylko przepisy na konkretne potrawy są istotne. Sporo w nim informacji o historii, krajobrazie, tradycji i kulturze, a nawet przykładów pieśni i poezji. Konkretnie przepisy wtopione są w dość obszerne informacje, promujące i idealizujące świat Kaszubów, nasze życie nie tylko codzienne, prezentowane zarazem nieco w ubiegłowiecznym, a może i XIX-wiecznym stylu, z czym trudno dziś się zgodzić. Przykładem stwierdzenie dotyczące ubóstwa ziem na Kaszubach, gdzie przecież obok mitycznych piasków są także żyzne Kępy, nie tylko na Nordzie. Mitem jest też stwierdzenie, iż „Kaszubi wykorzystują pod uprawę każdy skrawek ziemi”, czy to, że „Na stromych zboczach Szwajcarii Kaszubskiej zbóż nie uprawia się prawie wcale, za to ścielą się tu malownicze pastwiska ze stadami owiec i bydła”⁴. – Podobnych stwierdzeń, pełnych sympatii dla kreślonego obrazu Kaszub i Kaszubów, jest więcej. Jednakże odbiegają one za daleko od rzeczywistości, którą bez zafalszowań można i trzeba równie ciekawie zaprezentować, by mogli się pod tym obrazem podpisać także ci, którzy więcej widzą niż goście i uczestnicy niejednego festynu czy innego święta.

– Tak w kulinarniej, jak i w każdej innej części książki widać ślady pośpiechu i niedostatków pracy, redakcyjno-korektorskiej. W omawianej książce niczego nie da się już zmienić, ale w senatorsko-redaktorskim przewodniku kulinarnym być może jeszcze do niedawna było to możliwe. Szukałem w nim przepisów na kaszubskie „smaczki” (desery), na kuchy – nie tylko młodzieżowe, a nawet na torty. Niestety, nie znalazłem. Pomyślałem jednak, że cała książka jest takim swoistym tortem, przygotowanym przez redaktorów. Widać w niej bardziej kulinarne ambicje Senatorsa, niż – poza tekstami autorskimi – naukowo-redaktorskie doświadczenie Profesora. Podkreślić i docenić jednak można i trzeba nie tylko merytoryczną zawartość i wartość wielu tekstów i fotografii, ale też redaktorskie jak najlepsze intencje, o których swoicie mówią znane także Kaszubom, ale niekiedy zapomniane przysłowia. Szczytne cele, deklarowane nie tylko we *Wstępie*, godne najwyższego uznania i wsparcia, zobowiązują! Lepiej formułować je nieco skromniej, a osiągać więcej. Zaprezentowana książka generalnie wiele przybliży, jednak niewiele porządkuje. Jest i pozostanie przede wszystkim wizytówką Kaszubskiego Zespołu Parlamentarnego i jego przewodniczącego senatora Kazimierza Kleiny.

³ Zob. tamże, s. 203 i 239.

⁴ Zob. tamże, s. 206.